

FORMALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI TOKOM PANDEMIJE KORONAVIRUSA

– izvodi iz istraživanja i preporuke –

Obrazovna iskustva učenika,
nastavnika i roditelja, kao ključnih
aktera u sistemu obrazovanja, tokom
„druge pandemijske školske godine“

U publikaciji „Formalno obrazovanje u Srbiji tokom pandemije koronavirusa: nalazi istraživanja i preporuke“ predstavljena su, analizirana i sistematizovana iskustva učenika, nastavnika i roditelja širom Srbije, tokom pandemije koronavirusa, sa namerom da se, poučeno ovim iskustvima, obrazovanje unapredi i osiguraju bolji ishodi učenja i veće osećanje dobrobiti svih koji su uključeni u proces obrazovanja.

Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Pravo na obrazovanje u periodu krize izazvane pandemijom virusa kovid 19 u Srbiji“, koji je realizovao Užički centar za prava deteta uz podršku Evropske unije, krajem 2021. godine.

http://ucpd.rs/wp-content/uploads/2022/03/formalno-obrazovanje-tokom-pandemije_-final.pdf

Ova brošura objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njenu sadržinu isključivo je odgovoran Užički centar za prava deteta i ona ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

Digitalno obrazovanje, tokom poslednje decenije, postaje jedan od obrazovno-političkih prioriteta na globalnom nivou, uključujući i našu zemlju. Nalazi sprovedenog istraživanja potvrđuju nam da digitalna tehnologija nije „čarobni štapić”, niti „univerzalni lek” za obrazovnu krizu, kao i da je za kvalitetno digitalno obrazovanje neophodno ostvarivanje brojnih preduslova na različitim nivoima sistema obrazovanja.

Iako se tokom poslednje dve godine često moglo pročitati da je pandemija koronavirusa prouzrokovala obrazovnu krizu sa nesagledivim posledicama, kao i svaka kriza, tako i ova, osim što je učinila vidljivijim slabe tačke „prepandemijskog obrazovanja”, dala je snažan „vetar u leđa” razvoju „postpandemijskog obrazovanja”, u kome će, nema sumnje, digitalna tehnologija imati važno mesto.

Dr Dobrinka Kuzmanović, autorka istraživanja

NALAZI ISTRAŽIVANJA

Sažetak ključnih nalaza

Nastavnici, učenici, roditelji smatraju da je nastava u učionici, pre pandemije koronavirusa, bila **bolje organizovana, kvalitetnija i korisnija**, nego nastava na daljinu i kombinovana nastava.

Tokom nastave na daljinu i kombinovane nastave, učesnici u istraživanju bili su suočeni sa brojnim **izazovima**, različite prirode: **tehnički, pedagoški, psihološki, zdravstveni, organizacioni, etički**.

Kao **najvažnije prednosti** onlajn i kombinovane nastave navode se: vremenska i prostorna fleksibilnost, korišćenje digitalnih obrazovnih resursa, veća mogućnost za individualizaciju nastavnog procesa, unapređivanje digitalnih veština učenika i nastavnika.

Iz perspektive sve tri ciljne grupe, **kvalitet obrazovnih postignuća učenika opao je** tokom pandemije koronavirusa, učenici nisu ostvarili predviđene ishode (imaju „rupe u znanju”), što ukazuje da je zdravstvena kriza rezultirala **krizom prava deteta**.

Nastavom na daljinu najviše su pogodjeni učenici iz **osetljivih socijalnih grupa**, učenici koji su bili isključeni iz obrazovnog procesa i bez odgovarajuće obrazovne i psihosocijalne podrške od strane članova porodice i nastavnika.

Rezultati objavljene analize u kojoj su razmatrane snage, slabosti, mogućnosti i izazovi onlajn nastave u vanrednim okolnostima uslovjenim različitim kriznim situacijama (engl. Strengths – snage, Weaknesses – slabosti, Opportunities – mogućnosti i Challenges – izazovi, skr. SWOC)¹.

Kao najvažnije snage onlajn nastave u vanrednim okolnostima izdvajaju se:

- » usredsređenost na potrebe učenika i velika vremenska i prostorna fleksibilnost u pogledu načina realizovanja nastavnog procesa,
- » dostupnost većeg broja digitalnih alata različite namene, različitih modaliteta nastave (kombinovanje audio i video zapisa, teksta), kurseva i sadržaja, mogućnost kreiranja kolaborativnog i interaktivnog okruženja za učenje (koje uključuje povratne informacije u realnom vremenu, postavljanje pitanja, zanimljive metode rada).

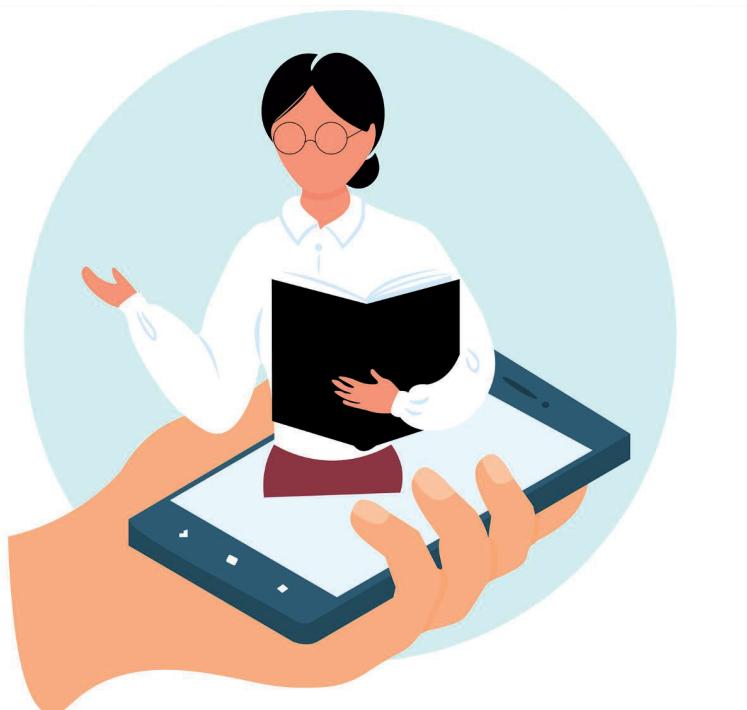

Izvor: <https://stock.adobe.com/images/education-concept/235794937>

¹ Dhawan, S. (2020). Online Learning: A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, Vol. 49 (1), 5–22.

Kao najvažnije slabosti onlajn nastave u vanrednim okolnostima izdvajaju se:

- »» nedostatak neposredne komunikacije licem-u-lice i ljudskog kontakta,
- »» tehnički problemi koji ometaju proces nastave i učenja,
- »» razlike u sposobnostima i samopouzdanju učenika,
- »» individualne razlike između učenika u pogledu veština upravljanja sopstvenim vremenom i procesom učenja,
- »» nekompatibilnost dizajna tehnologije i psiholoških aspekata procesa učenja,
- »» frustracija, anksioznost i konfuzija koja postoji kod nekih učenika tokom učenja u onlajn okruženju,
- »» prisustvo distraktora u digitalnom okruženju, problemi sa pažnjom itd.

Izvor: https://pixabay.com/illustrations/stay-home-gb74b9be72_1920

Onlajn nastava u vanrednim okolnostima pruža mogućnosti za:

- » uvođenje inovacija u nastavu i digitalizaciju obrazovanja,
- » sagledavanje dobrih strana onlajn nastave (neki nastavnici i učenici nikada ne bi svojom voljom isprobali nove načine učenja), dizajniranje fleksibilnih nastavnih programa, unapređivanje veština kritičkog mišljenja, rešavanja problema i prilagođavanja učenika novim okolnostima, primenu u širokom rasponu uzrasta, inovativne pedagoške pristupe u paničnoj situaciji (engl. „panicgogy”) i radikalnu transformaciju svih aspekata obrazovanja.

Izvor: <https://pixabay.com/illustrations/educa0tion-online-learning-5578742/>

Onlajn nastava, međutim, nosi i brojne izazove:

- »» upitan kvalitet programa onlajn nastave i učenja,
- »» nepostojanje standarda za osiguranje i kontrolu kvaliteta onlajn nastave,
- »» manjak ili nizak kvalitet digitalnih obrazovnih resursa, digitalni jaz (nejednak pristup digitalnim uređajima, internetu i bežičnoj wi-fi mreži, nedostupnost odgovarajućih digitalnih alata), zastarelost tehnologije i neekonomičnost onlajn nastave (iziskuje veliko ulaganje novca u nabavku i održavanje opreme, obuke i razvoj digitalnih sadržaja, kao i vremena),
- »» digitalna nepismenost učenika, nastavnika i roditelja, oskudno iskustvo nastavnika u podučavanju učenika u digitalnom okruženju (mnogi nastavnici nikada nisu iskusili ovaj vid nastave, već su „samozadovoljno zaglavljeni u tradicionalnim metodama nastave”).

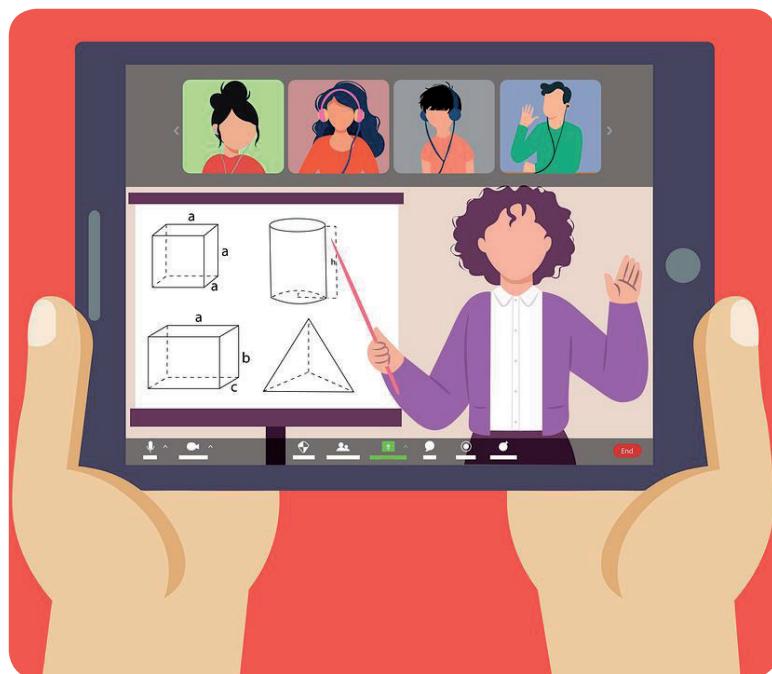
Neophodnost hitnog prelaska na onlajn model nastave u vanrednim okolnostima može znatno da umanji kvalitet nastavnog procesa, pa samim tim i obrazovnih ishoda. Stoga, na onlajn kurseve kreirane u vanrednim okolnostima trebalo bi gledati kao na privremeno rešenje trenutnog problema, a ne kao na dugoročno rešenje, pogotovu ako se ima na umu koliko je vremena, truda i promišljanja neophodno za koncipiranje i realizaciju onlajn kursa u uobičajenim okolnostima (Hodges et al., 2020). S druge strane, koliko god da je izazovna, promena uobičajenog načina rada prilika je za sve učesnike obrazovnog procesa da isprobaju neke nove metode nastave i učenja, kao i nova nastavna sredstva, koja u normalnim okolnostima možda ne bi isprobali, pa sam tim i da obogate svoju nastavnu praksu u periodu nakon okončanja krize.

PREPORUKE

Sažetak ključnih preporuka

Iako je digitalno obrazovanje poslednjih godina postalo jedan od prioriteta nacionalne obrazovne politike, nalazi istraživanja ukazuju da je školama (nastavnicima, učenicima i roditeljima) neophodna veća i kontinuirana **sistemska podrška i vođenje** u primeni digitalne tehnologije tokom nastave na daljinu i kombinovane nastave.

Osnovni preduslov za realizovanje nastave uz korišćenje digitalne tehnologije jeste **odsustvo digitalnog jaza** na svim nivoima sistema obrazovanja: infrastrukturna opremljenost škola, dostupnost (odgovarajućih) digitalnih uređaja, interneta i digitalnih resursa (nastavnih sadržaja i alata za vrednovanje postignuća učenika), odgovarajuće veštine digitalne pismenosti, sistemska tehnička i pedagoška podrška.

Izvor: <https://pixabay.com/illustrations/teacher-tablet-math-education-5635919/>

Za većinu nastavnika, učenika i roditelja, onlajn nastava predstavlja „nužno zlo” i način da se „premosti kriza”, što ukazuje na neophodnost razvijanja **pozitivnih stavova i uverenja prema dugoročnoj primeni** digitalne tehnologije u nastavi.

Nastava se ne može jednostavno „preseliti” iz učionice u digitalno okruženje: nastava u onlajn okruženju iziskuje **inovativne pedagoške pristupe** (umesto „presipanja starog vina u nove boce”).

Digitalno okruženje zahteva specifičnu **socijalnu dinamiku, pravila i očekivanja** u odnosu na sve aktere obrazovnog procesa.

Neophodno je sistemski podržati **motivaciju** učenika za školsko učenje, posebno u onlajn okruženju, kao i **metakognitivne veštine**, sposobnost za **samoregulaciju** i upravljanje sopstvenim procesom učenja.

Tokom nastave u vanrednim okolnostima, neophodno je uvažiti širi društveni kontekst i obrazovni proces prilagoditi u cilju sveobuhvatne podrške **opštoj dobrobiti i zdravlju svakog deteta**.

Tokom onlajn nastave, posebnu pažnju trebalo bi posvetiti **formativnom vrednovanju obrazovnih postignuća učenika i principima akademske čestitosti**.

Tokom nastave na daljinu, **roditelji/drugi zakonski zastupnici dece** predstavljaju veoma važan izvor podrške učenicima, i zato je neophodno da se ostvari **kvalitetna i intenzivna saradnja škole i porodice** i razvije **odnos poverenja** između svih učesnika u obrazovnom procesu.

Dodatna obrazovna podrška najpotrebnija je **učenicima iz osetljivih socijalnih grupa**, pre svega, učenicima sa teškoćama u razvoju/učenju, kao i učenicima nižeg socio-ekonomskog statusa.

Prof. dr Tinde Kovač Cerović, izvodi iz predgovora publikacije:

Prvi skup preporuka svakako se odnosi na neophodnost poboljšanja tehničke opremljenosti škola, nastavnika, učenika i na ozbiljno unapređenje njihovih digitalnih kompetencija i kompetencija za nastavu u digitalnom okruženju.

Drugi skup se tiče osiguranja boljeg planiranja i pripreme kvalitetnih digitalnih obrazovnih resursa koji bi nastavnicima olakšali izvođenje nastave na daljinu, a učenicima predstavlјali kvalitetniji oslonac za građenje znanja. Nije razumno očekivati da će nastavnici bez pripreme (pa čak i sa njom) moći na najbolji način da obave složenu transformaciju glavnih aspekata obrazovnog procesa u digitalnom okruženju. Dobro oblikovan digitalni didaktički materijal, sa svim pratećim sadržajima – uputstvima, idejama za primenu i obogaćivanje, zadacima za vežbanje, pogodnim projektima za učenički angažman, domaće zadatke itd., uvek je rezultat ozbiljnog stručnog rada. Otud, priprema ovih materijala u novom mediju ne treba da „padne“ na teret nastavnika, već na teret stručnjaka u institucijama čiji je mandat podrška obrazovanju – zavode i institute, školske uprave, izdavačke kuće, pedagoške i nastavničke fakultete.

Izvor: https://pixabay.com/illustrations/ education-g5e7fbabf8_1920

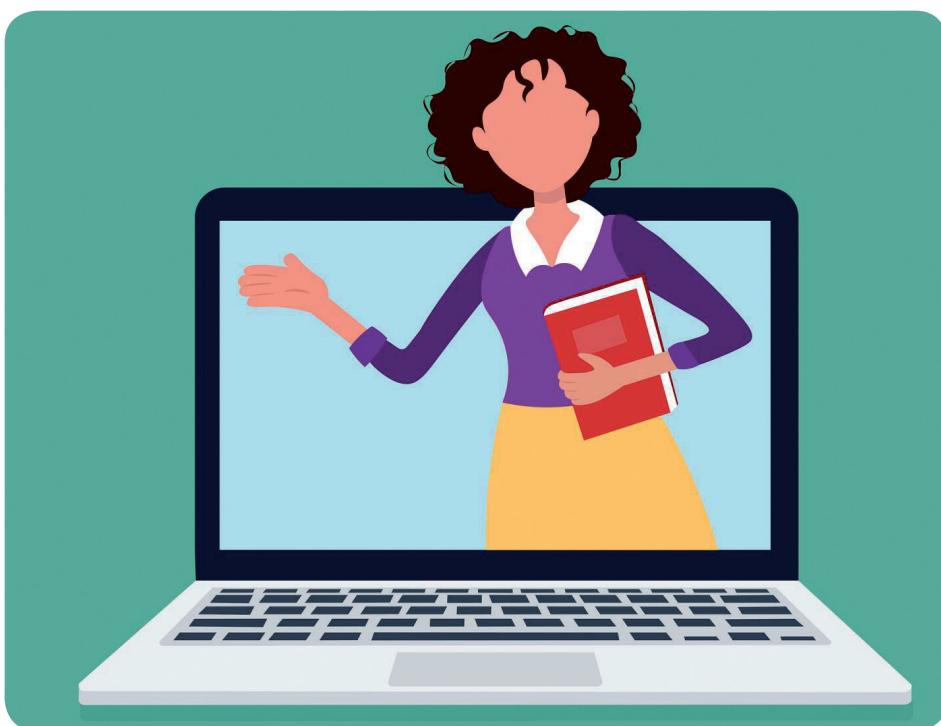
Treća nit preporuka tiče se slike o učenicima i njihovoj ulozi u sopstvenom školovanju koja mora dramatično da se promeni. Učenici su uložili velike napore da se u kratkom roku preusmere iz dominantne regulacije od strane drugih, odnosno nastavnika i školskih rutina, na samoregulaciju. Učeničke refleksije, njihov aktivan, često kritički, a uvek kompleksan odnos prema sopstvenom učenju i situaciji u kojoj su se našli, protivreče dominantnoj percepciji učenika kao pasivnih objekata nastave i obrazovnog procesa. Otud, ova dominantna percepcija mora u potpunosti da se odbaci i da se izgradi novi participativan, uvažavajući i na aktivnostima učenika zasnovan pogled na ulogu učenika u obrazovnom procesu. Transponovanje iz pasivne, u aktivnu ulogu saradnika u učenju, moralo bi da obuhvati više dimenzija školovanja (od organizacionih i komunikacijskih pitanja, preko kurikularnih, pa sve do teme ocenjivanja i osiguranja kvaliteta).

Četvrti tip preporuka gradi se na nalazima da se tokom nastave na daljinu povećao jaz između učenika iz osetljivih grupa i drugih, siromašnih i bogatih, onih čiji su roditelji manje obrazovani i onih čiji su roditelji obrazovani, onih koji su imali nesreću da žive na geografskoj lokaciji sa slabom internet vezom i onih koji su imali neometan pristup digitalnom svetu. Za buduće situacije zatvaranja škola, neophodno je pripremiti mnogo efikasniji plan uključivanja svih onih koji su ostali neuključeni ili samo delimično imali pristup nekom segmentu obrazovanja.

Peta linija preporuka odnosi se na upotrebu iskustva pandemijskih godina za buduća unapređenja obrazovanja. Pandemijske godine su za obrazovne sisteme širom sveta, pa i Srbije, bile vreme ogromnog zajedničkog učenja, tokom kojeg su svi akteri, a pre svega učenici i nastavnici, stekli neočekivane kompetencije iz oblasti u kojoj nisu imali mnogo znanja. Stečena iskustva, mogu znatno unaprediti „postpandemijsko obrazovanje”, iznedriti nove modalitete, nove uspešne prakse, i naterati sve na ozbiljno promišljanje smisla i pravca obrazovanja, ali i na pragmatično nalaženje mesta digitalne nastave na daljinu u okviru redovne nastave – kao dopune, nadoknade, nadogradnje, pojašnjenja posebno teških delova gradiva, zgodnog načina za kooperativno učenje itd. Taj proces rekonstrukcije, nesumnjivo, teći će, globalno. Bilo bi poželjno učestvovati u tom procesu, prikupiti utiske, dobre prakse i izazove, i osigurati da se ove godine ne zaborave.

FORMALNO OBRAZOVANJE U SRBIJI NAKON PANDEMIJE KORONAVIRUSA

U realizovanju nastave na daljinu u vanrednim okolnostima primena digitalne tehnologije od neprocenjivog je značaja. Kako se može pročitati u literaturi, digitalna tehnologija predstavlja „univerzalni lek” tokom pandemije koronavirusa (Dhawan, 2020). Iako digitalno obrazovanje, poslednjih decenija, postaje jedno od najvažnijih strateških opredeljenja sve većeg broja zemalja, a poslednjih godina i u fokusu kreatora obrazovne politike u našoj zemlji, moglo bi se zaključiti da smo daleko od „univerzalnog leka”, kao, uostalom, i neke druge zemlje koje su stigle dalje od nas na putu razvoja digitalnog obrazovanja. Pandemija koronavirusa, nema sumnje, dala je snažan zamajac razvoju digitalnog obrazovanja, formalno obrazovanje ne može se vratiti na stanje pre pandemije (ili ipak može?).

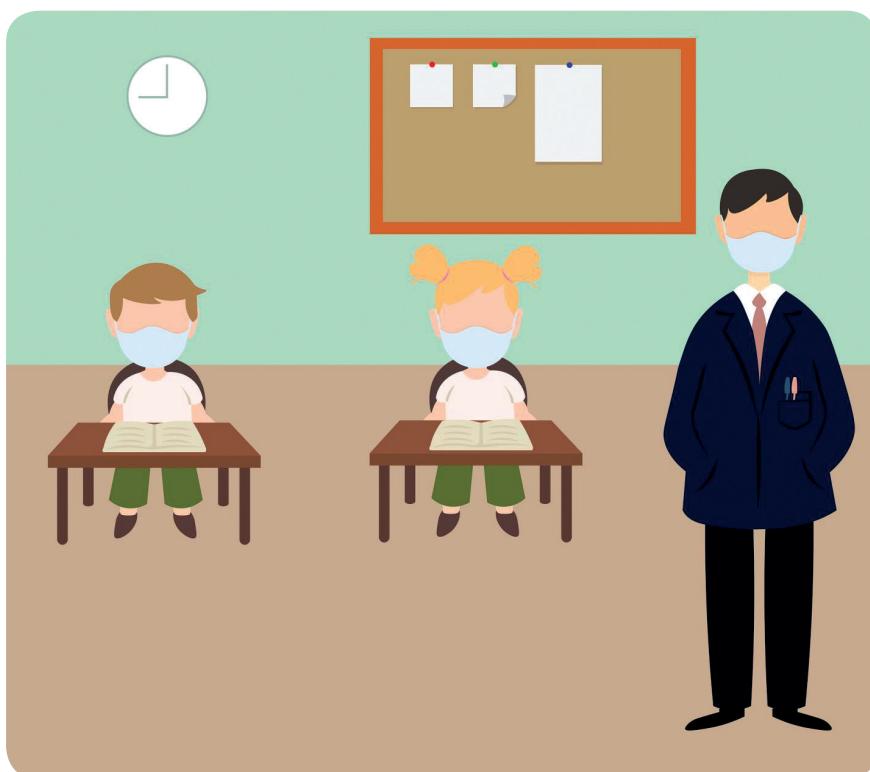

Izvor: <https://pixabay.com/illustrations/teacher-education-online-learning-5694365/>

Šta nas je naučila pandemija koronavirusa, koje promene su neophodne da bismo unapredili postpandemijsko obrazovanje i razrešili obrazovnu krizu u sopstvenu korist?

U izveštaju Međunarodne komisije za budućnost obrazovanja (UNESCO), navodi se devet ideja za konkretne akcije koje je potrebno preuzeti danas, kako bi se unapredilo obrazovanje u budućnosti:

- ① posvećenost jačanju **obrazovanja kao opšteg dobra**,
- ② **proširivanje definicije prava na obrazovanje**, tako da obuhvata značaj povezanosti i pristupa znanju i informacijama, pokretanje javne diskusije koja uključuje, između ostalih, učenike svih uzrasta, o načinima na koje treba redefinisati pravo na obrazovanje,
- ③ vrednovanje **nastavničke profesije i saradnje**, stvaranje uslova za autonomiju i fleksibilnost nastavnika, koji su „na prvoj borbenoj liniji”,
- ④ promovisanje **prava i učešća mladih** u zajedničkoj izgradnji poželjnih promena,

Izvor: <https://pixabay.com/illustrations/classroom-school-coronavirus-5592865/>

- ⑤ **očuvanje škole** kao posebnog prostornog i vremenskog konteksta za učenje i kolektivni život, uz obogaćivanje tradicionalnog obrazovanja novim načinima školovanja,
- ⑥ obezbeđivanje pristupa **otvorenim obrazovnim resursima** i digitalnim alatima svim nastavnicima i učenicima, jer obrazovanje ne može da zavisi od digitalnih platformi koje kontrolišu privatne kompanije,
- ⑦ osnaživanje **naučne pismenosti učenika** (preispitivanje sadržaja nastavnih planova i programa), u cilju efikasnijeg izlaženja na kraj sa dezinformacijama i kvazi-naučnim znanjima kojima smo „preplavljeni”,
- ⑧ zaštita **javnog obrazovanja** i njegovog finansiranja,
- ⑨ unapređivanje **globalne solidarnosti** u cilju prevazilaženja nejednakosti (International Commission on the Futures of Education, 2020).

Mobilisanje „adaptivnih kapaciteta” našeg sistema obrazovanja iziskuje važne promene na svim nivoima. Uspešna realizacija nastave na daljinu/onlajn nastave i integracija digitalne tehnologije u tradicionalnu nastavu u učionici podrazumeva kontinuirano pružanje različitih vidova podrške (infrastrukturne, pedagoške, psihosocijalne, organizacione) učenicima, nastavnicima i roditeljima, kao ključnim akterima vaspitno-obrazovnog procesa, kao i prevazilaženje digitalnog jaza na svim nivoima. Kao što je empirijski potvrđeno, nastava iz učionice ne može se jednostavno „preseliti” u digitalno okruženje – digitalni obrazovni ekosistem iziskuje promenu paradigme tradicionalnog obrazovanja, dok je za uspešno realizovanje nastave u digitalnom okruženju neophodno ostvariti brojne preduslove.

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ